

24/12/2025(E)

(i) Printed Pages : 7

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

4	5	4	6	1
---	---	---	---	---

Exam. Code :

1	1	2	5
---	---	---	---

M.Ed. (General) 3rd Semester

(2125)

EDUCATIONAL MANAGEMENT, POLICY PLANNING

Paper-IV : C15-EPF-III (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 70

Note :— A student is required to attempt any FIVE questions selecting, at least ONE question from each Section and Section-E is compulsory.

SECTION—A

1. Define educational management and explain its scope in the functioning of schools. 5,9
2. Discuss how appraisal and management by objectives (MBO) contribute to improving educational management. 14

SECTION—B

3. Discuss some common interventions of organizational development used to improve the functioning of schools/ educational organizations. 14
4. What is the concept of organizational change, and what major issues arise during its implementation in educational institutions? 5,9

SECTION—C

5. Explain the need and importance of educational policy in shaping the education system of a country. 7,7
6. Describe the process of policy formulation in education with reference to policy research and discussion documents. 14

SECTION—D

7. What are the guiding principles, methods, and techniques of educational planning? 4,4,6
8. Explain the Social Demand Approach to educational planning with its advantages and limitations. 8,3,3

SECTION—E

9. (1) Suggest some effective strategies for maintaining a healthy work environment in schools. 3.5
- (2) What are the key traits and skills required for effective educational leadership? 3.5
- (3) What are the major determinants of educational policy? 3.5
- (4) Write a short note on short-term and long-term plans in the context of educational planning in India. 3.5

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- छात्र को प्रत्येक खंड से कम से कम एक प्रश्न चुनकर किन्हीं पाँच प्रश्नों के उत्तर देने होंगे और खंड-ड अनिवार्य है।

खंड—क

1. शैक्षिक प्रबंधन को परिभाषित कीजिए और विद्यालयों के संचालन में इसके दायरे की व्याख्या कीजिए। 5,9
2. चर्चा कीजिए कि उद्देश्यों द्वारा मूल्यांकन और प्रबंधन (एमबीओ) शैक्षिक प्रबंधन में सुधार के लिए कैसे योगदान करते हैं। 14

ਖੰਡ—ਖ

3. ਵਿਦ্যালਯੋਂ/ਸ਼ੈਖਿਕ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਮੇਂ ਸੁਧਾਰ ਕੇ ਲਿਏ ਉਪਯੋਗ ਕੀਏ ਜਾਨੇ ਵਾਲੇ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਕੇ ਕੁਝ ਸਾਮਾਨ੍ਯ ਹਸਤਕ੍ਸ਼ੇਪਾਂ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਜੀਏ। 14
4. ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕੀ ਅਵਧਾਰਣਾ ਕ੍ਯਾ ਹੈ, ਔਰ ਸ਼ੈਖਿਕ ਸੰਸਥਾਨਾਂ ਮੇਂ ਇਸਕੇ ਕਾਰ੍ਯਾਨ੍ਵਯਨ ਕੇ ਦੌਰਾਨ ਕੌਨ ਸੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਸੁਫੇ ਉਤਪੰਨ ਹੋਤੇ ਹੈਂ? 5,9

ਖੰਡ—ਗ

5. ਕਿਸੀ ਦੇਸ਼ ਕੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਕੋ ਆਕਾਰ ਦੇਨੇ ਮੇਂ ਸ਼ੈਖਿਕ ਨੀਤੀ ਕੀ ਅਵਸ਼ਯਕਤਾ ਔਰ ਮਹਤ੍ਵ ਕੀ ਵ੍ਯਾਖ੍ਯਾ ਕੀਜੀਏ। 7,7
6. ਨੀਤੀ ਅਨੁਸੰਧਾਨ ਔਰ ਚਰਚਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਕੇ ਸੰਦਰ੍ਭ ਮੇਂ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਮੇਂ ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਯਾ ਕਾ ਵਰ੍ਣਨ ਕੀਜੀਏ। 14

ਖੰਡ—ਘ

7. ਸ਼ੈਖਿਕ ਨਿਯੋਜਨ ਕੇ ਮਾਰ੍ਗਦਰ੍ਸ਼ਕ ਸਿਦ੍ਧਾਂਤ, ਵਿਧਿਯਾਂ ਔਰ ਤਕਨੀਕਾਂ ਕ੍ਯਾ ਹੈਂ? 4,4,6
8. ਸ਼ੈਖਿਕ ਨਿਯੋਜਨ ਕੇ ਸਾਮਾਜਿਕ ਮਾਂਗ ਦ੍ਰਸ਼ਟਿਕੋਣ ਕੋ ਇਸਕੇ ਲਾਭਾਂ ਔਰ ਸੀਮਾਓਂ ਸਹਿਤ ਸਮਝਾਓ। 8,3,3

ਖੰਡ—ਙ

9. (1) ਵਿਦ੍ਯਾਲਯੋਂ ਮੇਂ ਅਚ੍ਛਾ ਕਾਰ੍ਯ ਵਾਤਾਵਰਣ ਬਨਾਏ ਰਖਨੇ ਕੇ ਲਿਏ ਕੁਝ ਪ੍ਰਮਾਵੀ ਰਣਨੀਤੀਯਾਂ ਸੁਝਾਓ। 3.5
- (2) ਪ੍ਰਮਾਵੀ ਸ਼ੈਖਿਕ ਨੇਤ੍ਰਤ੍ਵ ਕੇ ਲਿਏ ਅਵਸ਼ਯਕ ਪ੍ਰਮੁਖ ਗੁਣ ਔਰ ਕੌਸ਼ਲ ਕ੍ਯਾ ਹੈਂ? 3.5
- (3) ਸ਼ੈਖਿਕ ਨੀਤੀ ਕੇ ਪ੍ਰਮੁਖ ਨਿਰ੍ਧਾਰਕ ਕ੍ਯਾ ਹੈਂ? 3.5
- (4) ਭਾਰਤ ਮੇਂ ਸ਼ੈਖਿਕ ਨਿਯੋਜਨ ਕੇ ਸੰਦਰ੍ਭ ਮੇਂ ਅਲ੍ਪਕਾਲਿਕ ਔਰ ਦੀਰ੍ਘਕਾਲਿਕ ਯੋਜਨਾਓਂ ਪਰ ਏਕ ਸੰਖਿਪਤ ਟਿਪ੍ਪਣੀ ਲਿਖੀਏ। 3.5

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :- ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣ ਕੇ, ਕੋਈ ਵੀ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਗ-ਹ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਭਾਗ—ਓ

1. ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 5,9
2. ਚਰਚਾ ਕਰੋ ਕਿ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਮੁਲਾਂਕਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ (MBO) ਵਿਦਿਅਕ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। 14

ਭਾਗ-ਅ

3. ਸਕੂਲਾਂ/ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕੁਝ ਆਮ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ। 14
4. ਸੰਗਠਨਾਤਮਕ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਕੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੌਰਾਨ ਕਿਹੜੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੁੱਦੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ? 5,9

ਭਾਗ-ਬ

5. ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਨੂੰ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਨੀਤੀ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ ਦੱਸੋ। 7,7
6. ਨੀਤੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਚਰਚਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿੱਚ ਨੀਤੀ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ। 14

ਭਾਗ-ਸ

7. ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਕ ਸਿਧਾਂਤ, ਢੰਗ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕਾਂ ਕੀ ਹਨ ? 4,4,6
8. ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਲਈ ਸਮਾਜਿਕ ਮੰਗ ਪਹੁੰਚ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਫਾਇਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਓ। 8,3,3

ਭਾਗ-ਹ

9. (1) ਸਕੂਲਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੁਝ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰਣਨੀਤੀਆਂ ਸੁਝਾਓ। 3.5
- (2) ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਦਿਅਕ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮੁੱਖ ਗੁਣ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਕੀ ਹਨ ? 3.5
- (3) ਵਿਦਿਅਕ ਨੀਤੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਨਿਰਧਾਰਕ ਕੀ ਹਨ ? 3.5
- (4) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਛੋਟਾ ਨੋਟ ਲਿਖੋ। 3.5